

The Fall of Beitar, the Process of Redemption and the Longing for National Re-Awakening

Rabbi Efrem Goldberg
Boca Raton Synagogue
Shabbos Nachamu 5774

1. Midrash Eicha

אמר רבי יוחנן: רבי היה דורש "דרך בוכב מעקב" אל תקרי "בוכב" אלא "בונב" – R' Yochanan said: Rabbi used to expound the verse, A star [בוכב] has issued from Jacob (Numbers 24:17): Do not read "star" (בוכב) but "false one" (בונב).^[123] רבי עקיבא פד הנה

R' Akiva, when he saw this person Bar Koziva,^[124] would say, "This is the King Messiah!"^[125] אמר לו רבי יוחנן בן תורתא: עקיבא, נעלו עשבים – R' Yochanan ben Torsa said to him, "Akiva, grass will grow in your cheeks before [the Messiah] comes!"^[126]

2. Rambam Hilchos Ta'anis

ג ותשעה באב חמשה דברים ארעו בו: גזור על ישראל במדבר שלא יכנסו לארץ. וחרב הבית בראשונה ובשניה.

ונלפדה עיר גדולה, וביתר שמה. והיו בה אלפים ורבעות מישראל. והיה להם מלך גדול, ודמו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא מלך המשיח, ונפל בידי הרומיים, ונהרגו כלם, והיתה צרה גדולה כמו חרבן בית המקדש. ובו ביום המוכן לפרענות חרש טורנוסרופוס הרשע את ההיכל ואת סביביו, לקיים מה שנאמר: -----

3. On the Ninth of Av, five tragedies occurred:

It was decreed that the Jews in the desert would not enter Eretz Yisrael; The First and the Second Temples were destroyed; A large city named Bethar was captured. Thousands and myriads of Jews inhabited it. They were ruled by a great king whom the entire Jewish people and the leading Sages considered to be the Messianic king. The city fell to the Romans and they were all slain, causing a national catastrophe equivalent to that of the Temple's destruction.

3. Midrash Eicha Rabbah

R' Yochanan said: The voice is Jacob's voice, but the hands are Esau's hands (Genesis 27:22) – The voice is that of Jacob crying because of the emperor Hadrian, who killed 800,000 people in Bethar.^[127] ושמונים אלה תוקעי קרנות היו צרין – על ביתר Bethar,^[128] והיה שם בן בוזיבא, והיו לו מאתים אלה מקוטעי אצבע – and Ben Koziva was there, and he had 200,000 soldiers who had an amputated finger.^[129] שלחו לו חכמים: עד מתי אתה עושה – The Sages sent a messenger to say to him, "How long will you continue to turn Israelites into blemished

individuals?" [Bar Koziva] said to them, "How then shall they be tested?" They said to him, "Whoever does not uproot a cedar of Lebanon shall not be written among the ranks of your army." Bar Koziva followed the Sages' advice. He then had 200,000 soldiers of each kind.^[131] והיו לו מאתים אלה – אומרם לא תסעוד ולא תסבוף הדא הוא דתיב "הלא אתה אלהים ונתתנו – This is the meaning of what is written, Are you not God? Abandon us, but do not go forth, O God, against our legions (Psalms 60:12).^[133]

היה – And what would Ben Koziva do? He would catch catapulted rocks hurled by the enemy in the crook of one of his knees and throw them back at the enemy and kill [of the enemy] a number of people. – And it was in regard to this incredible feat of Bar Koziva that R' Akiva said thus.^[134]

For three-and-a-half years the emperor Hadrian surrounded Bethar,^[135] and R' Elazar HaModai was there in the city, occupied with his sackcloth and fasting, and every day he would pray and say, "Master of the Universe, do not sit in judgment today."^[136] Finally, [Hadrian] thought of returning to Rome.^[137] A certain Cuthean came and found him and said to him, "Each day that that hen rolls in ashes,^[138] you will not be able to conquer it. Rather, wait for me, and I will enable you to conquer it this very day." Thereupon, [the Cuthean] entered the gate of the province^[139] and found R' Elazar, who was standing and praying. He pretended to whisper^[140] in R' Elazar HaModai's ear. The people went and told Bar Koziva, "Your uncle R' Elazar wishes to have the province make peace with Hadrian."^[142] [Bar Koziva] sent for and brought that Cuthean. He said to him, "What did you say to [R' Elazar]?" He said to him, "If I tell you, the king will kill me,^[143] and if I do not tell

you, you will kill me. אבל מוטב ליקטליה הווא גברא לגרמיה ולא – Rather, it is better that I should kill myself,^[144] and let the secrets of the Roman empire not be divulged.”^[145] Ben Koziva was convinced^[146] that [R’ Elazar] wanted to have the province make peace with Hadrian.^[147] בין דחסל רבי אלעזר – When R’ Elazar concluded his prayer, [Bar Koziva] sent for him and brought him. אמר ליה: מה אמר – He said to him, “What did that Cuthean say to you?” אמר ליה: לית אגא נדע מה לחיש לי באונדאי ולא שמעית – He said to him, “I don’t know what he whispered in my ear, and in fact I did not hear him say anything at all, for I was standing engrossed in my prayer and I do not know what he said.” Ben Koziva became filled with anger. He gave [R’ Elazar] one kick with his foot and killed him. וצאתה בת קול ואמרה “הווי רעי – A heavenly voice came out and said, *Woe to the worthless shepherd who abandons the flock! A sword upon his arm and upon his right eye!* (Zechariah 11:17). אמרה לו: אתה סימית ורוען של ישראל וסימית – [The voice] said to him, “You blinded the arm (i.e., might) of Israel and blinded its right eye;”^[148] לפכיה ורועו של – therefore the arm of that man (Ben Koziva) shall surely wither and his right eye shall surely dim.” מיד גרמו עונות ונלכדה ביתר ונחרג בן בוזיאבא, – Thereupon, Israel’s sins caused Bethar to be conquered and Ben Koziva to be killed, and they brought his head to Hadrian. אמר: מאן קטליה לדין – He said, “Who killed this man?” אמר ליה חד גותתאי: אגא קטלתייה לדין – A certain Cuthean^[149] said to him, “I killed this man.” אמר ליה: – He said to him, “Go and bring [his corpse] to me.” אמר ליה: – אמר ליה: ואתייהא ונאשבח עבנא בריבא על צנאריה – [The Cuthean] went and brought it; and a snake was wrapped on its neck.

The Midrash discusses when and why Bethar was destroyed: Bethar existed in peace for fifty-two years after the destruction of the Temple.^[159] Why was it destroyed?^[160] Because they lit candles and feasted^[161] to celebrate the destruction of the Holy Temple. Why did they light these candles? אמרו: הבוליוטין שבירושלים היו יושבין – [The Sages] explained: When the Temple stood, the city councilmen of Jerusalem used to sit in the center of the province, בעית – וכד הוה סליק חד מנהון לצלאה אמרין ליה: בעית – and when one of [the inhabitants of Bethar] would go up to Jerusalem to pray, they would say to him, “Do you want to be a councilman?”^[162] אמר להו: לא – He would say to them, “No.” בעית לאיעבדא ארכונטיס – “Do you want to be a city magistrate?”^[163] אמר להו: לא – He would again say to them, “No.” אמרי ליה: מן בגין דשמענא דאית לך חדא איסנא את – They would then say to him, “Since I heard that you have a field, do you want to sell it to me?” אמר להו: – He would say to them, “Such is not my intent.” אמרין ליה: – והוון פתבין ומשלחין אונתא לבר ביתיה, ואמרין ליה write a deed, which a friend would sign,^[164] and they would send the deed to Bethar to a member of [the Bethar Jew’s] household^[165] אין אתי גבר פלוני לא תשבקיניה מייעל לאיסנא דידיה דהוא – and tell him, “If So-and-so comes home, don’t let him

[Hadrian] said, – אמר ליה: אילו לא אלהיה קטליה לדין מאן הוה יכיל ליה – “If his God had not killed this man, who could have prevailed against him?”^[160] – אמר עלוי “אם לא כי צורם מקרבם” – And he applied to him the verse, *For how could one pursue a thousand . . . if not that their Rock had sold them?* (Deuteronomy 32:30).^[161] The Midrash describes the loss of life at Bethar:

[The Romans] kept killing [the Jews of Bethar] until their blood ran so deep that a horse sank in the blood until its nose. והיה הדם מגלגל אבנים – And the deluge of blood was rolling rocks the size of forty se’ah^[162] and was traveling four mil^[163] in the sea,^[164] – and if you say that [Bethar] was close to the sea, it was not, for it was four mil distant from the sea!^[165] Hadrian had a huge vineyard, eighteen mil by eighteen mil, like the distance from Tiberias to Sepphoris, – והקיפו גרם מהרוגי ביתר – and they surrounded [the vineyard] with a fence made from the bodies of those slain at Bethar.^[166] ולא גזר עליהם שיקברו עד שיעמד מלך – And [Hadrian] did not decree regarding them that they should be allowed to be buried; they were not buried until another king arose and decreed such regarding them, and they buried them.^[167] רבי הונא אמר: יום שניתנו רבי הונא אמר: יום שניתנו R’ Huna said: On the day on which the slain Jews of Bethar were finally afforded burial, the blessing *HaTov VeHaMeitiv*, “Who is good and Who confers good,” was established as the fourth blessing of the Grace After Meals: – הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבריה – The phrase “Who is good” refers to the fact that, miraculously, [the bodies] did not decay; the phrase “Who confers good” refers to the fact that they were ultimately afforded burial.^[168]

הוה אמר הווא גברא: הלואי – That man (the defrauded party) would say, “Would that my leg had broken and I had not gone up^[166] to that corner!”^[167] צדו – This is the meaning of that which is written (below, 4:18): “*Tzadu*” – *our steps* – may the roads become desolate (of people walking in these open places (in Jerusalem),^[168] קרב קיצנו” קיצא דהווא – *our end drew near* – may the end of that House (the Temple) draw near; – *our days are filled* – may the days of that House be filled, i.e., completed and come to an end. אף אינון לא פשת להון טב, דכתיב “שמח לאיר – But also for [the people of Bethar] the good times did not last,^[169] for it is written, *one who rejoices in [another’s] misfortunes will not be exonerated* (Proverbs 17:5).^[170]

The Midrash returns to its description of the loss of life at Bethar: R’ Yochanan said: Three hundred babies’ brains were found on one rock; – ושלוש מאות קופות של קבוצי תפילין נמצאו בביתר – and 300 boxes of *tefillin*-casings^[171] were found in Bethar, וכל אחת נחתה מחזקת שלש סאין, וקשאתה בא לחשבון אהה מוצא השע מאות סאין – each and every holding three se’ahs, such that when you make an accounting you find 900 se’ahs.

4. Ta'anis 29

Our Mishnah stated:

RABBAN SHIMON BEN GAMLIEL SAID: – אָמַר רַבִּין שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל ISRAEL HAD NO DAYS AS FESTIVE AS THE FIFTEENTH OF AV AND YOM KIPPUR. – לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר בְּאָב וְכַיּוֹם הַכַּפּוּרִים

The Gemara asks:

Now, it is understandable that Yom Kippur is considered an especially festive day, משום דאית ביה – since it is a day of forgiveness and pardon, סליחה ומחילה – and also because it was the day on which the Second Tablets of the Ten Commandments were given.^[1] – אָלֶּא ט"ו בְּאָב מָאי הֵיאַרְתָּ – However, what is the significance of the fifteenth of Av, that it should be observed as a festive day?

6. Berachos 48

Having concluded its discussion concerning the zimun quorum, the Gemara turns to the subject of Bircas HaMazon, relating how its text was formulated:^[2]

Rav Nachman said: – אָמַר רַב נַחֲמָן מִשָּׁעָה שֶׁיָּרַד לָהֶם מִן הַשָּׁמַיִם בְּיַד מֹשֶׁה – Moses composed for the nation of Israel the Blessing of HaZan (Who nourishes) at the time that the manna fell for them from heaven. – הוֹשֵׁעַ תִּקַּן לָהֶם בְּרַכַּת הָאֶרֶץ – Joshua composed for them the Blessing for the Land, when they entered the Land of Israel. – יְדוּד וְשִׁלְמָה – David and Solomon, together, composed the Blessing of Boneh Yerushalayim (Builder of Jerusalem). – דָּוִד וְשִׁלְמֹה – David, who conquered Jerusalem, composed the segment, Have mercy, please, Hashem, our God, on Israel Your people, and on Jerusalem Your city, with which the blessing begins, – וְהַקְדוּשָׁה – and Solomon, who built the Temple, composed the segment, and on the great and holy House, which appears further in the blessing.^[3] – הַטּוֹב וְהַמְטִיב בְּיַבְנֵה תִּקְנוּהָ – The Blessing of HaTov VeHaMeitiv (Who is good and Who confers good), which is the fourth blessing of Bircas HaMazon, was composed by the Sages in Yavneh, – כִּנְגְדֵי הַרְוֵגֵי בֵּיתָר – on account of God's goodness towards the bodies of the slain Jews of Bethar. – אֲמַר רַב מַסְנָא – As Rav Masna said: – אֲמַר רַב מַסְנָא – On that day on which the slain Jews of Bethar were finally afforded burial, – תִּקְנוּ בְּיַבְנֵה הַטּוֹב – [the Sages] in Yavneh composed the blessing containing the words HaTov VeHaMeitiv.^[4] – הַטּוֹב שְׁלֵא הִסְרִיחוּ – The phrase HaTov (Who is good) refers to the fact that, miraculously, [the bodies] did not decay, – וְהַמְטִיב שְׁנִיתָנוּ לְקַבּוּרָה – and the phrase VeHaMeitiv (and Who confers good) refers to the fact that ultimately they were afforded burial.

Rabban Gamliel said: There were 500 schools in Bethar, and the smallest of them had not less than 300 children. – אָמַר רַבִּין גַּמְלִיאֵל: חֲמִשָּׁה מֵאוֹת בֵּיתֵי סוּפְרִים הָיוּ בְּבֵיתָר וְקָטָן מֵהֶם לֹא הָיָה פָחוֹת מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הַתַּיּוֹקוֹת – and the smallest of them had not less than 300 children. – הָיוּ אוֹמְרִים: אִם יָבוֹאוּ – [The children] would say, "If the enemy will come upon us, we will go out and stab them with these styluses we use for writing." – וְכִינֵן שְׁגָרְמוּ הָעֲנוּת וּבָאוּ הַשּׁוֹנְאִים – When Israel's sins caused the city to fall and the enemy entered, – כָּרְבוּ כָל אֶחָד וְאֶחָד בְּסִפְרוֹ וְשָׂרְפוּ אוֹתָם – they wrapped each and every child in his scroll^[175] and burned them; – וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם אֶלֶּא – and from them all only I (Rabban Gamliel^[176]) remain alive. – וְקָרָא עַל עַצְמוֹ "עֵינֵי עוֹלָה לְנַפְשִׁי וְגו'" – He applied to himself the verse, My eye has brought me grief over all the daughters of my city.^[177]

5. Ta'anis 31

The Gemara advances another explanation:

Rav Masnah said: – אֲמַר רַב מַסְנָא – Rav Masnah said: – אֲמַר רַב מַסְנָא – The fifteenth of Av was the day that the slain Jews of Bethar were afforded burial.^[2] – אֲמַר רַב מַסְנָא – On the same day the slain Jews of Bethar were afforded burial, – תִּקְנוּ בְּיַבְנֵה הַטּוֹב וְהַמְטִיב – [the Sages] in Yavneh instituted the fourth blessing of Grace after Meals, Who is good and Who confers good. – הַטּוֹב שְׁלֵא הִסְרִיחוּ – Who is good commemorates that, miraculously, the bodies did not decay. – אֲמַר רַב מַסְנָא – And Who confers good signifies that God ultimately ordained that the bodies be afforded burial.

7. Avudraham 14th c. Spain

וכבר כתבנו בהקדמת הספר הזה שצריך לומר אמן בין ברכת בונה ירושלים לברכת הטוב והמטיב כדי להבדיל בין ברכות שהן מן התורה לברכה שתקנו חכמי אמרינו בפרק שלשה שאכלו (מו. א) שברכת הטוב והמטיב ביבנה תקנוה מ' ביד של רבן גמליאל הזקן שביבנה תקנוה על הרוגי ביתר שהיתה עיר גדולה לאלהים והיו בה אלפים ורבות מישאל כמו שאמרנו בסדר תפלות התעניות ואח"כ גברה מלכות רומי עליהם ולכדום ונהרגו כלם ואז נגדעה לגמרי קרן ישראל ונשארה נבלתם מאכל לעוף השמים זמן רב והיתה חרפה גדולה לישראל בדבר עד שישבו רבן גמליאל ובית דינו כמה ימים בתעניות ובזנו אוצרות אבותיו עד שניתנה להם רשות לקברם ואז תקן ברכת הטוב והמטיב על רוב הטובה הזאת. ותקנוה בסעודה לפי שהוא מקום השמחה. ולכן תקנוה ג"כ על שני היין ועל שמעות טובות ועל הגשמים. ובירושלמי נתן טעם אחר לשני היין לפי שזבל האויבים שדויתיהם וכרמיהם בדמי ההרוגים וגדרו בהם כרמיהם לפיכך תקנוה על שני היין ועל כוס של ברכת המזון דכשנוי יין דמי והוה הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו כל אותו זמן שנשארו על פני האדמה והמטיב שנתנו לקבורה דהיינו טובה על טובה. ואמרנו בירו' (ברכות פ"ז ה"א) כשנחרב ביתר נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזור עד שיבא בן דוד ולכן סמכה אצל בונה ירושלים. ומפני שתקנו לומר הטוב והמטיב לבדה גם בשאר דברים כמו שאמרנו לפיכך פותחה בברוך ולא מקרי' סמכה להברתה מידי דהוה אקידוש והבדלה שאינן נקראות סמוכות לבפנה"ג משום דלפעמים מפורן כמו שפירשונו שם. ואינה חותמת בברוך מפני שהיא חשובה כמטבע קצר שבתחלה לא תקנו אלא הטוב והמטיב בלבד ולבסוף הוסיפו בה כל אותן הדברים ואמרנו בפרק שלשה שאכלו ברכת הטוב והמטיב צריכה שני מלכיות לבד מדידה. חזא דידה ותרתי כנגד בונה ירושלים וברכת הארץ.

9. Meshech Chochma
R. Meir Simcha
19th C. Dvinsk

י"י להבין מה שאמרו הטוב ומטיב ביבנה תקנוה על הרוגי ביתר וכו' דלריך הסבר דעל ענין פרטי יתקנו חכמים ברכה קבועה ועוד דעל שמו יין לריך לברך הטוב והמטיב וזה פלא מדוע דק על יין, ועיין תוספות פסחים ורא"ש ברכות בזה, והבאור דכל ברכת המזון נתקנה על בני האומה אשר נבנית ליבחר ליבחר באלבצ ההשגחה וזה בהשגחה פרטית בזמן במדבר ומורכבו נפשות כל מ' שנה ולמדו מושכלות אלדים ומאמרם לא נתנה תורה אלא לאוכלי מן פ' ויהיה להם ארץ וירושלים מרכז הארץ ובהמ"ק ששכן שמו עליו והתנהג בנסים רלופים תמיד, אמנם הטוב והמטיב תקנו על קיום האומה הבודדת בצוועדיה להיות הולכת בגולה זה אלפים שנה והיא קיימת ברוחה ובהודה ותפארתה וכל כלי יולר עליה לא יללה, והנה אחר החורבן חשבו כי קיומא בלתי אפשר ועמידה לבלות ולגדוד כהצוענים בלא תפארת אדם, כאשר ראו כי בביתר לא נושעו ע"י מלכות בן כוכבא שגדולי עולם היו מוטעים בו, אמנם כאשר ראו כי עמד מלך חסד אחד וגזר עליהן קבוצה כדאמרו ירושלמי תענית הבינו כי ישראל שה אחת צין ע' זאזים ובחסד ד' ע"י מלכי חסד יחליף כח ויוסיף דעת, וכאשר יהמיון גלי היס לשוטפס יבא הרוח וישקוטס ע"י מושלי ויועלי ארץ אשר לבצם ביד ד' המלאה חסד, לכן תקנו הטוב והמטיב על קיום האומה ומקיום האומה הפלאי למדנו, כי נאמנו דברי נביאנו ודברי אבותינו אשר נחילו לנו מורשה בלמונת אומן כל ההנהגה האלדית בצנין ירושלים וארץ, לכן המלכויות של הני ברכות תקנו להזכיר בהטוב ומטיב, ולכן על יין תקנו הטוב והמטיב, כי זה מפלאת תמים דעים אשר אומה כזו בנימוסים כאלה אשר להם החיותן וכמו שאמרו על קרא גלתה יהודה כו' מתוך שאולין ושותין כו' אין גלותן גלות כו' וישראל שאס נגע ע"ג ציינו אסור לו לשחות ומדיח כוכו ג' פעמים כמו שאמר המן וכ"ז הן מתקיימן בגולה אין זה רק לדקא פזרונו בישראל ובעה"צ יודע להפקיד כליו ושכינה גלתה עמהם לסוכך עליהן בגדפין דילה הוא כבוד הש"ת ויתעלה ודוק.

ולכן גם חכמינו ז"ל תקנו ההודאה בלשון זה של הטוב והמטיב שנשתמש בו יעקב אבינו עליו השלום, ועוד נראה לי בס"ד תקנו בלשון הטוב לרמוז כי זכות התורה שהיתה שם הוא גרם הנס הזה, והתורה נקראת טוב לכן אמרו הטוב והמטיב, ועיין במדרש איכה מה שהפליגו ז"ל בריבוי תורה שהיה בביתר, שנמצא שם ת"ק בתי סופרים, פירוש כותבי ספרי תורה, וקטן שבהם לא היה פחות משלש מאות תינוקות, והיו אומרים אם יבואו השונאים, בקלמוסין הללו אנחנו יוצאין ודוקרין אותם עיין שם.

8. Tzlach
R. Yechezkel Landau
18th C. Prague

ע"ב אחר יום שניתנו הרוגי ביתר לקבוצה תיקנו ביבנה וכו'. כאלה שהיקנו הטוב והמטיב שלא תאמר כיון שלא הקריחו לך כן לריך לקבוצה שהרי גם בלי קבוצה לא יתצו אצל בלנות קבוצה איכנה לריך הגוף לבד רק ב"כ לריך הנפש כי כל זמן שלא יקבו העפר אל הארץ לא תשוב הרוח אל האלקים כדכתיב בקבלת הקבו העפר וגו' והרוח תשוב וגו' לכן תיקנו המטיב שניתנו לקבוצה ותקבוצה לברכה המזון שתי יתן אל לבו כי קופו להקריח שהרי באלו חשבין לנס שלא הקריחו ולכן לא יעלה צטנו כצטן רשעים כי ע"י זה נחרכה הנצר ועקר הקרחון הוא מהשער ולדיק אוכל לשונו נפשו לקיום הנפש ההכרחי ומסתפק צווענו ותיקנה סעוד לבונה ירושלים להחיות אחרת בגלות שלא נחשוב מיו שכיון שאחנה חוץ לארץ הקדושה ואין לנו משכן ושכינה בחוכנו א"א לנו להחזיר על יארנו הרע שנתחייב אחרת ואיך נוכל לעמוד נגדו שהוא מלאך ואחנה צקר ונחשוב שעל כרחנו יתעורר אחרת ונקריח בשרהון העובות שתי קרחון יותר וזה לכן הראה אחרת הקב"ה נופת זה בהרוגי ביתר כי האדם נחייב הנפש אשר נקראו נשמתו שלא יקריח הנצר והרי בהרוגים הללו אף שנתחלקה הנפש זון הגוף אעפ"כ היתה מופתה מנחון להחיות הכלל דברני הנשאר אחר המיתת ולהשפיע צהכל הזה שינן על הגוף שלא יקריח כן אחנה אף שאחנה חוץ למשכן שכינה וששכינה לא זה עותל מערבי ומס עשפת עלינו לכייע להבא להסיר שיוכל לשומר עלמו מקרחון העצירות ולהתקדש בקדושת התורה:

10. Ben Yehoyada
R. Yosef Chaim
19th c. Baghdad

שם הטוב והמטיב ביבנה תקנה, כנגד הרוגי ביתר. הנה הרא"ש ז"ל בתוספותיו נתעורר לתת טעם דמה יש לזה בברכת המזון, יענין שם, ואנא עבדא נראה לי בס"ד עוד טעם לזה, דאיכא במדרש איכה בפסוק ואיכה ב' ב' בלע ה' ולא חמל, חמשים ושנים שנה עשתה ביתר אחר חורבן הבית ולמה נחרבה, על שהדליקו גרות לחורבן בית המקדש, מבני שהיו שמחים בחורבנה של ירושלים, מחמת כי קודם חרבנה היו בירושלים אנשים עשירים שהיו מצערים לאנשי ביתר, שכותבים שטר מכירה על שדותיהם ובתייהם בשקר ולוקחים אותם בחזקה, עיין שם, ולכן חכמי ישראל אשר ביבנה שהם היו מאנשי ירושלים ובחורבנה הלכו ליבנה, אמרו עתה בחורבנה של ביתר יאמרו העולם אנתנו שמחים בחורבנה, כשם שאנשי ביתר שמחו בחרבן ירושלים עירנו ומולדתנו, ולכן תיקנו ברכת הטוב והמטיב לכבוד אנשי ביתר שלא הסריחו ונתנו לקבורה, וסמכו ברכה זו אצל בונה ירושלים, כלומר אף על פי שאנחנו מצטערים על חורבן ירושלים עירנו ומתפללים על בניינה, לא שמחנו בהריגת אנשי ביתר ששמחו בחורבנה, אלא אדרבה אנתנו מחבבין אותם ומברכים להשם יתברך על הטובה שעשה לאנשי ביתר:

והא דתקנו ההודאה בלשון הטוב והמטיב, נראה לי בס"ד כי יעקב אבינו עליו השלום אמר (בראשית ל"ב י"א) פן יבא והכני

אם על בנים, וזה נתקיים בביתר שהרגו בה שמנים אלף רבוא מבני ישראל אם על בנים ממש, כדאיתא במדרש ואף על פי שבני עשו הרגו בישראל גם בירושלים, לא הרגו הרג רב כמו שהרגו בביתר, דאמרו רבותינו ז"ל שהיו הורגים בהם עד שהסוס היה שוקע בדם עד חוטמו, והיה הדם כמו נחל שוטף, שהיה מגלגל אבנים של ארבעים סאה והולך בים ארבעה מילין, ויעקב אבינו עליו השלום צפה כל זה ברוח הקודש, ואמר פן יבא והכני אם על בנים, וסוף דבריו סיים (שם שם י"ג) ואתה אמרת היטב איטב עמך, שבקש בלשון הטובה כפולה, ודבריו עשו פירות שעשה להם הקב"ה נס שלא הסריחו וגם נתנו לקבורה,

11. World of Prayer
R. Eliyahu Munk
20th c. England

ברוך אתה וגו' האל אבינו וכו'. The fourth Bracha of the Grace was introduced by R. Gamliel in Yavne. The occasion was the permission granted by the Romans to bury the "Slain of Bethar." In the heroic but futile revolt of Bar Kochba, thousands were massacred at the fortress of Bethar. Hadrian, the Roman Emperor, prohibited them to be buried. Thus their corpses were left lying in the fields around Bethar for years. When permission was granted at long last to inter them, the sages uttered the blessing: הטוב והמטיב, "Blessed be He Who in His goodness did not let the corpses decay (הטוב) and Who let them be buried (המטיב)" (Ber. 48a). The Rabbis joined this blessing to the Grace after Meals because this is a prayer which is spoken in joyous gratitude (אבודרהם). Others give the following reason for its inclusion at this particular place: When Bethar was destroyed, the glory of Israel had sank to its lowest point, nor will it rise again, till the descendant of David come. Therefore we connect this Bracha with the preceding בונה ירושלים in which we pray for his coming." This connection will for all times remind us that the future of our national destiny ultimately depends upon G-d alone.

However, the fact that the events of Bethar gave rise to the introduction of this הטוב והמטיב, which to-day we recite at all joyful occasions, demands further explanation. There was a time, it seems to say, when Israel was so utterly downcast and helpless, that even the mere permission to bury the dead, appeared as a "twofold mercy" הטוב והמטיב, and this in our own land. The remembrance of this disastrous period was perpetuated in the typical prayer of thanksgiving, the ב' המון, for there might be times when we do not feel at all that we should render thanks to G-d, times when we feel disgruntled and bitter because our wishes have not been fulfilled immediately. Then this Bracha reminds that our fathers were at times so utterly dejected that the mere permission to bury their dead elicited their fervent thanks.

The threefold mention of G-d's Kingship in שלש מלכויות, אבינו מלכנו, אלקינו מלך העולם, and המלך הטוב is an essential part of this Bracha. It declares Him the absolute ruler over the world and over all mankind. This idea of the Kingdom of Heaven is like a motif interwoven through all the ברכת

המטרה הראשונה הקיום הגופני הפרטי, שמבלעדו אין חומר במה לבנות צורות וכללים, אבל כבר היו בחוכו כלולות כל ההבנות היותר נשגבות, כי דרך ההנהגה הניסית והמון האמתית שנתגלו על ידה, הם האירו הדרך לכל התוצאות העתידות. ע"כ הי' המן מתגבר עד שיהיו רואין אותו ויודעין ממנו מלכי מזרח ומערב⁴, שקיום האומה לבדה מבלי האמצעים לקיומה בטבע הפשוט היתה ההכנה לישר לב עמים רבים לדעת את ד', מ"מ כחק הסדר, הערך הגלוי בזה הוא הקיום הגופני הפרטי. ואח"כ עלינו מזה שנכנסנו לארץ, ובאנו אל מצב דאגה של הקיום הכללי הגופני. ע"כ תיקן יהושע ברכת הארץ כשנכנסו לארץ, שבאנו אל המדרגה השני' ממצלת ההתקדמות הדרושה לנו.

המון, it is emphasized in this last Bracha. It accentuates the basic idea of the ברכת המון, the concept of the solicitude of the King of Kings for all His subjects.

In this entire Bracha the blessing of G-d is kept in the third, indirect person הוא המטיב וכו' exactly as in the first Bracha. In the intervening second and third Bracha, however, we address G-d in the direct form נא וכו' גודה לך; רחם נא וכו'. Here G-d appears as the proximate "Thou," there as the invisible "He." To explain this apparent inconsistency, Rabbi J. L. Oppenheim, in his מטה יהודה, offers a brilliant explanation based on the Talmudic parable which compares the relationship between G-d and Israel to the relationship between husband and wife. The periods of the journey through the desert, the possession of the Holy Land and the exile, are compared to the times of courtship, when the bride shows modest restraint towards her lover, of married life, when this restraint is overcome, and finally to the time of separation when the earlier feeling returns. (Yoma 54a). Thus the first Bracha composed by Moses during the journey through the desert — reflects, in its indirect form of address, the chaste restraint of the bride. The second and third Bracha, however, both originating in the Holy Land, discard this modest reserve and approach G-d as "Thou." The fourth Bracha finally, added during the period of destruction and impending exile, again returns to the more indirect, remote form of address.

12. Ein Ayah
Rav Avraham Y. Kook
20th c. Israel

החוט המתירי בכל דרכי התורה הוא קשר הכלל אל הפרטים, במה שהפרטים מוצאים אשרם בהכלל הגדול. ע"כ בהיות האכילה משפלת את האדם אל גסות חושי והנאתו הבהמית הפרטית, כבר הוכן לנו מראש בעצת ד', הסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה¹, לעלות משפלות הפרט אל רוממות הכלל. אמנם סדרי הבנין הכללי צריכין להיות מותחלים מהפרטים, ע"כ ראשית הכל צריך הקיום הגופני הפרטי, ואחריו הקיום הגופני הכללי. ואחר שעלו ביד האומה שתי אלה, אז צריך להתחיל (ההתיסדות הצורית) [את התיסדות צורתה] הפרטית, בתור אומה דואגת לעצמה, לקיומה וצביונה, ואח"כ תגיע עד הצורה הכללית, בדאגתה לכל המון גויים ברואים בצלם אלהים. אמנם כאשר במשך הגלות הלב חרד אל אלה התעוררות, שאחרי שהגנו נדכאים בהמון צרות ופיזורים נוראים, שלא תפסד, הלילה, הצורה הפרטית מהאומה, ועמה יחד תאבד, חס ושלום, התקוה הגדולה שעתידיה על ידה להיות בקץ הימים אל כללות האדם. אמנם מובטחים אנחנו על שמירת צורתנו הפרטית גם אם נחשבנו כמו חללים², ככל זאת תחיינו רוח ד', ועמה יחד תתקם בסתר התעורה הנפלאה, שתצא אל הפועל בקץ הימים, לקרא בשם ד' אל עולם³ באוני כל האנושיות, שאז נראה שאין לנו דבר שיהי' מונע את הקישור הנפלא של פרטיות הפרטים אל גדולת הכלל, היותר כולל ויותר נשגב. ע"כ קודם לכל תקן משה [את ברכת] "הון" בשעה שירד להם המן לתקנתם וקיומם החומרי הפרטי. אמנם, בהיות דור המדבר ההכנה לכל המסיבות האדירות, שנולדו ושעתידין להולד בעולם ע"י ישראל, ע"כ אם שעל פי הסדר ראוי שתהי'

Ein Ayah: An idea that connects all of the Torah's ways is the connection between the individual (*prat*) and the collective (*khal*) in a manner that the *prat* finds his fulfillment within the *khal*. On one hand, eating lowers a person to the realm of coarse senses and individualistic, animalistic enjoyment. Hashem has us counteract that by preparing "ladder that is positioned on the ground whose top reaches the Heavens," taking us from the lowness of the *prat* to the heights of the *khal*.

Even when building the *khal*, one begins with *pratim*, first ensuring the individuals' physical sustenance before getting to the *khal's* physical sustenance. The next step is to bring the individuals into a national individualistic entity that is concerned with its own survival and characteristics. When this is completed, the nation can concern itself with the ultimate *khal*, as it strives to galvanize together all the nations, as all are created in Hashem's image.

During the time of exile, torment and dispersion cause concern for the loss of the great hope for the ultimate future, as it requires a strong leading nation at the nucleus of humanity to help improve it. Yet we may be consoled with the promise that even when we are comparable to corpses, we will not lose our individual character. Hashem will keep our spirit alive and we will re-form toward the end of time. We will call out to all in Hashem's Name so that nothing will prevent the connection between the uniqueness of the individual and the loftiest level of collectiveness.

[These concepts connect to the *berachot* of *Birkat Hamazon*.] The *beracha* on food, which Moshe instituted deals with personal physical sustenance. On one hand, it is enough to focus in the beginning on the individual, which is the necessary building block of the *khal*. Moshe's generation of desert dwellers prepared the nation for all future stages. Thus, they were sustained with the miraculous manna, which became known to all the nations of the world and other miracles that pointed the way to great future events. The next stage was to enter *Eretz Yisrael* and become occupied with the natural development of a unique nation, prompting Yehoshua to institute a second

beracha. Next, the Kings of Israel built a general spiritual center for the entire nation to which the third *beracha* corresponds. David wrote the first part, which stresses the *Beit Hamikdash's* importance to the national spiritual effort, whereas Shlomo added the piece on "the great and holy house," stressing its ultimate goal to serve all of humanity (see *Melachim I*, 8:60).

Every Jew should be thankful for his personal food, allowing him to be a part of the *khal*. He should not be afraid that due to exile, his unique nation is hopeless. That is why the fourth *beracha*, corresponding to the story of Beitar was instituted. It is a reminder that the defeated Jewish nation retained its form and dignity. This is a sign that some time, even in the distant future, rejuvenation will come. Hashem will resurrect our nation at the end of days and He has the power to resurrect the dead. The bodies in Beitar did not decay and smell putrid, which is a sign that we will be able to have a positive impact on others. Thus when we come to eat, we will not be depressed to the point of missing the light of truth. We will remember that Hashem's grace is on all His creations and thank Him for the fact that enables us to reach great spiritual attainments.

13. Darosh Darash Yosef
R. Soloveitchik
20th c. Boston/NY

The Rav then expounded on the Gemara in Tractate *Berachot*²⁴ that the Jewish people are meticulous with themselves regarding the amount of a food item – the size of an olive or of an egg – for which we are required to praise God. The Rav explained that the Torah in Parashat Ekev presents *Eretz Yisrael* as a land of plenty that contains streams and produces seven principal species to sustain us. Many Rishonim held that the Torah obligation of *birkat ha-mazon* applies only when one is satisfied, for it is then that one praises God.

However, the *Yiddisher koach* (the strength of the Jew) is to praise God even when we are not obligated to do so. We praise God even when we have no Temple and when *Yerushalayim* is not in our possession. Even if we eat an amount the size of an egg, or even the size of an olive, and are not satisfied, we are still ready to give thanks to God. We find the strength to praise God even amidst suffering. In an aside, the Rav quipped that every synagogue rabbi must take some abuse, and yet he weathers it and blesses God. In the same vein, even if the Jewish nation makes mistakes, God nevertheless "shows us favor." This is because we take great care to bless God for even an egg's or an olive's worth of sustenance. This is the greatness of the Jewish people: that we experience many hardships and still praise God. It is also a sign in the Torah that even if we should falter, God will show us favor.

אח"כ רוד ושלמה תקנו "בונה ירושלים", שכבר בא הזמן לייסד מרכז רוחני כללי לכלל האומה. אמנם בזה תיקן דוד "על ישראל עמך ועל ירושלים עירך", היינו הדאגה הרוחנית עבור ישראל עצמם, במה שכל ישראל יתאגדו ע"י ירושלים לעם אחר⁵ בצורתם הרוחנית, ובוה נשלמה המטרה הרוחנית הלאומית הפרטית. ושלמה תיקן "על הבית הגדול והקדוש", להעיר ג"כ על המטרה העליונה (של) הרוחנית הכללית, כמו שאמר⁶ ביסוד הבית "למען דעת כל עמי הארץ כי ד' הוא האלהים אין עוד".

ע"כ ראוי לאיש הישראלי להכיר ערך מזונו הפרטי, שהוא מניח בזה אבן אחת בבנין העולם היותר כללי והיותר קדוש ונשגב. ומה מאד תרומם נפשו וידע כי הוא יושב על השולחן אשר לפני ד'. אמנם שלא יפול לבבו עליו ממראה עיניו מנפילת הגלות, באין הכרה לרוח החיים הנשגב הנתון בכלל העם הנפלא, אשר בחר בו ד' להיות לאור עולם, [ואל] (ו)יתיאש מההצטיינות הפרטית מיראתו שע"י ביטול כל היסודות הלאומיים תפסד ג"כ הצורה הלאומית הפרטית, ואז אין עוד על מה לחול [גם] התקוה הכללית היותר רוממה, ע"כ תקנו כיבנה "הטוב והמטיב" כנגד הרוגי ביתר שהיו סימן לדורות, כי ע"י נפילת ביתר נגדעה קרן ישראל⁸ לשעשה. והנה נשמרה צורת ההרוגים, עד שלא די שלא הרקיבו לאבד צורתם, אלא שגם לא הסריחו, להיות לאות שגם אם הננו חשובים כנטולי כח החיים, מחרב האויב שהרע בקדושו⁹, שמור בנו כח חיים נפלא לשמור צורתנו העצמית, וממילא אנו בטוחים על התעודה היותר רוממה, שהיא תעודת הכלל; שאם רחוקה היא מאד בוא תבוא בזמנה. וזאת היא דוגמת הקבורה, המורה על שמירת ישיני עפר עד עת קץ שישוכו לתחיה, [ו]כן תשוב כל הגדולה היותר נשגבה אל עמנו באחרית הימים. והוה "הטוב" לעצמנו שלא הסריחו, כי לא תשיג יד הגלות וההריסה היותר נוראה לבטל צורתנו העצמית, ולא זו בלבד כי גם לא תגע ג"כ באשר הכללי השמור לעולם כולו מדינו, להיות מטיבים לזולתנו. ו"המטיב" שנחננו לקבורה, עד עת קץ, שיעמדו לגורלם¹⁰ הנשגב. ע"כ הכל הולך אל הכלל הגדול (שקשר) [של קשר] הקדושה ורוממות הנפש, שראוי להמצא ברגשי לב כל אדם מישראל, בבואו לשבת על שולחנו, אין עצם הגלות ומראַק האיום מערכב כלל את אור האמת, שמראה בעליל שיצא כנגה צדקנו וישועתנו כלפיד יבער¹¹, ולאות ומופת מגמתנו העליונה, כבר הננו מבארים ביסוד התחלת המעלה בהוראה על הקיום הפרטי, כי לבבנו מרגיש טוב ד' על כל ביותו, ועל מה שזן את העולם כולו אגחנו מודים לו, עד שאנו באים לסדר את הדרכים המובילים את המזון לתעודתו ע"י העבודה המסורה בידינו.

14. Berachos 59

The Gemara challenges this resolution:

rain has fallen is equivalent to the case of hearing good tidings, and we have already learned in our Mishnah that – ON hearing GOOD TIDINGS ONE SHOULD SAY, *BLESSED are You . . . WHO IS GOOD AND DOES GOOD*. Thus, it would be redundant for the Mishnah to mention hearing about rain if it also mentions hearing good tidings in general. – ? –

The Gemara revises its answer:

Rather, these words and those words are both said when he sees the rain, but there is no difficulty: This formula, *We thank you, etc.*, is recited when only a little rain comes, whereas this formula, *Who is good and does good*, is recited when a lot of rain comes.^[24]

An alternative answer:

Or, if you prefer, say: This blessing and that blessing are both said when a lot of rain comes, but there is no difficulty: This formula, *Who is good and does good*, is recited by one who owns some land,^[25] whereas this formula, *We thank you, etc.*, is recited by one who does not own land.^[26]

ON good fortune befalling HIS OWN affairs, HE SHOULD SAY, *BLESSED are You . . . WHO HAS KEPT US ALIVE, SUSTAINED US and brought us to this season*. ON good fortune befalling both HIS OWN AND HIS COLLEAGUE'S affairs, HE SHOULD SAY, *BLESSED are You . . . WHO IS GOOD AND DOES GOOD*.

The Gemara questions this principle:

And wherever another has no share with him in a benefit, he does not recite the blessing *Who is good and does good*? And it has been taught in a Baraisa: IF THEY TOLD HIM that HIS WIFE GAVE BIRTH TO A MALE, HE SHOULD SAY, *BLESSED are You . . . WHO IS GOOD AND DOES GOOD*. In this case, no other man stands to benefit and yet he says, *Who is good and does good*. – ? –

The Gemara answers:

There too another person benefits, for his wife rejoices with him, as she too is happy with a male.^[29]

The Gemara attempts to show that there is a case of a sole beneficiary who says, *Who is good and does good*:

Come, learn the proof from here: If they told him that HIS FATHER DIED AND that HE INHERITS HIM, i.e. his father left property that he has now inherited, IN THE BEGINNING HE SAYS, *BLESSED are You . . . THE TRUE JUDGE*, AND AT THE END HE SAYS, *BLESSED are You . . . WHO IS GOOD AND DOES GOOD*. – ? –

The Gemara answers:

There too others benefit, for we are talking of a case where there are brothers who inherit with him.

The Gemara attempts a final proof that a sole beneficiary may

The Gemara challenges the last answer:

If one owns land, does he recite the blessing *Who is good and does good* when it rains? He should rather recite the *Shehecheyanu* blessing! For we learned in the Mishnah: IF ONE BUILT A NEW HOUSE, OR ACQUIRED NEW CLOTHES, HE SHOULD SAY, *BLESSED are You . . . WHO HAS KEPT US ALIVE, sustained us, AND BROUGHT US TO THIS SEASON*. (His and others he says, *Who is good and does good*.)^[27] Similarly, if rain falls on his land, he should say *Shehecheyanu* and not *Who is good and does good*. – ? –

The Gemara explains the applicability of each blessing:

This poses no difficulty: This blessing, *Who is good and does good*, is recited over happy events in which he has a partnership, i.e. both he and others share the benefit, whereas this blessing, *Shehecheyanu*, is recited over happy events in which he has no partnership, i.e. he is the sole beneficiary.^[28] And this distinction has been taught in a Baraisa as well: קצרו של דבר

say, *Who is good and does good*:

Come, learn the proof from here: If there is a CHANGE OF WINE, i.e. one has already consumed wine at his table and he is presented with another wine superior to the first, ONE DOES NOT HAVE TO RECITE THE BLESSING *Who has created the fruit of the vine* anew. However, if there is a CHANGE OF PLACE, i.e. he left one house and entered another and was presented with wine there, HE MUST RECITE this BLESSING again. אמר רבי יוסף בר אבא – And R' Yosef bar Abba said in the name of R' Yochanan: Even though they said that where there is a change of wine, one does not have to say the blessing *Who has created the fruit of the vine*, but he should say, *Blessed are You . . . Who is good and does good*.^[30] – ? –

The Gemara answers:

There too he is not the sole beneficiary, because we are talking of a case where there are members of a group who are drinking with him.^[31]

15. Tosafos
Ta'anis

תיקנו כיצנה הטוב והמטיב - פירוש בברכת המזון ומש"ה הקט
 יותר על סיון הטוב והמטיב טפי מנשאר דברים לפי
 טעו [כמו] גדר בכרס ולא נסרחו : ויום תבר תגל - פירוש

16. Shiblei Ha'Leket
R. Tzidkiyahu b. Avraham
13th c. Rome

תניא שינוי יין אין צריך לברך שינוי מקום צריך לברך. אמר ר' יוסף בר אבא אמר רב
 הונא הא דאמרת אינו צריך לברך בורא פרי הגפן אבל הטוב והמטיב מברך רבינו
 שלמה זצ"ל פי' כגון ששתה יין והביאו לפניו עוד יין אחר טוב מן הראשון. ומשמע
 מדקאמר יין אחר טוב מן הראשון שאם האחר היה גרוע מן הראשון אינו מברך עליו
 וכן פי' רבינו שמואל זצ"ל. ובעל הדברות ז"ל כתב מסתברא דעל רוב היין שבא לפניו
 מברך הטוב והמטיב ולא משום חשיבות דאטו כי גרוע מברך דיין האמת כדאמרי'
 בסנהדרין גבי לבנה אטו כי מחסרה מי מברכין דיין האמת דהשתא נברך הטוב
 והמטיב אלא ש"מ על רבוי הוא מברך ותו דגרסינן בירושלמי ר' על כל חבית שהיה
 פותח היה מברך ומהו מברך ר' יצחק רובא בשם ר' ברוך הטוב והמטיב וכי אחרון היה
 משובח ומאחר דמקמי דלישתיה מברך היכי ידע חשיבותיה. וגרסי' התם אכל מזרחה
 של תאנה ובא לאכול מערבה צריך לברך. ורבינו חננאל ז"ל פי' שינוי יין כל שלא שטה
 ממנו שלשים יום והא דאמרינן דמברך על שינוי יין הטוב והמטיב דוקא דאיכא אחריני
 דשתו בהדיה ואפי' אשתו ובניו אבל אי ליכא אחריני דשתו בהדיה אינו מברך. מצאתי
 לגאונים ז"ל למה אין מברכין הטוב והמטיב על שינוי הפת כמו שמברכין על שינוי היין.
 לפי שהפת גמרו בידי אדם והיין גמרו בידי שמים. ואחי ר' בנימין נר"ו כתב מה
 שמברכין על שינוי יין ואין מברכין על שינוי פת לפי שהינות משונין בטעמן ובמראיהן
 יש מהם אדום ויש מהן לבן ויש מהן מכמה גוונים מה שאין כן בפת. ועוד שהיין הוא
 דבר של שמחה כדכתיב המשמח אלהים ואנשים ודעת האדם נוחה בו מידי דהוה
 אבונה בית חדש וקנה כלים חדשים שצריך לברך על כל פעם שקונה ואפי' יש לו כיוצא
 בהן אבל פת על איזה טעם מברך על שינוי הפת ועל כן נראה ישר פי' רבינו חננאל
 זצ"ל שפי' שינוי יין כל שלא שטה ממנו שלשים יום. ולשון הירושלמי מוכיח כן ר' על כל
 חבית שהי' פותח היה מברך משמע בשעת פתיחת החבית דווקא והוי דומיא דקנה
 כלים חדשים אבל אם שותה ממנו תמיד אינו צריך לברך: עוד כתב אחי בשם רבינו
 שמואל ב"ר יהודה זצ"ל לפי שהנס נעשה בכרמים של הרוגי ביתר שלא הסריחו
 כשנעשו גדר לכרמים ואז כשתקנו הטוב והמטיב בברכת המזון תיקנו לברך הטוב
 והמטיב על שינוי היין. מצאתי בשם ר' אליעזר בר' יואל הלוי זצ"ל שאם בא לאדם יין
 ישן ויין חדש שאין צריך לברך אלא בורא פרי הגפן וכן משמע בתוספתא וכן כתב בעל
 הדברות ז"ל הא דאמרינן יין חדש ויין ישן צריך לברך לא בהטוב קאמר ומשום
 חשיבותיה אלא מברכת בורא פרי העץ ובורא פרי הגפן קאמר דצריך לברך כדאמרי'
 בשינוי מקום שצריך לברך בורא פרי הגפן:

17. Shulchan Aruch
R. Yosef Karo
16th c. Tzefat

א (א) אף-צל-גב שאין לו עוד מן (ב) [ע] הראשון (ב"י). (ד) ולא דוקא הביאו להם מחדש, אלא הוא הדין אם
 היה להם מתחלה שתי יינות, מברכין על השני הטוב והמטיב: (ה) הגה ודוקא (ה) שלא היה לפניו יחד
 (א) לשברך בורא פרי הגפן, אבל אם היה בידו אינו צריך לברך (ו) אלא בורא פרי הגפן, כמו שיתבאר סעיף ג (ד"ע להשוות
 הטור עם מרדכי פי' הרואה) (ב"י): ב מברכין הטוב והמטיב על כל שנוי יין מן הסתם, אפילו אינו יודע
 שהשני משבח מהראשון, כל (ז) שאינו יודע שהוא גרוע (ח) ממנו: (ט) ואין חילוק בין שניהם תדשים
 (י) או אֶחָד תָּדַשׁ וְאֶחָד לָשָׁן (ב"י בשם תוס' פרק הוראה וטור ותרומת-הדושן סי' ל"ד), וְאֶפְלוּ שֶׁתָּה מְנַו (יא) תוף שלשים יום.
 יש אומרים דאם שתה תחלה יין אדם והביאו לו יין לבן, אף-על-פי שהוא (יב) יותר גרוע מברך הטוב והמטיב,
 לפי שהוא פריא (ד) לגוף (יג) יותר מן האדם (מרדכי פרק ערבי פסחים): ג יביאו לו יין רע ויין טוב כאֶחָד, יברך
 מיד בורא פרי הגפן (יד) על הטוב ופוסק את הרע, ולא יברך על הרע תחלה בורא פרי הגפן כדי
 לברך אחריו הטוב והמטיב, כי לעולם יש לברך על העקר ועל התביב תחלה: ד יאין לברך הטוב
 והמטיב אלא-אם-כן יש אחר (ה) (טו) עמו, דהכי משמע 'הטוב' לו 'המטיב' לחברו, והוא הדין אם
 אשתו ובניו עמו, אבל אם הוא יחידי (ו) לא: ה יאם רבים מסבים בסעודה, כל אֶחָד מְבָרַךְ לְעַצְמוֹ
 'הטוב והמטיב', ולא יברך אֶחָד לְכֻלָּם, דְּחִשְׁיָנָן שְׁמָא יְקַדְּמֵנוּ קָנָה לְוִשְׁט כְּשִׁיעָנוּ אֲמַן: הגה אבל אם היו
 מסבים (ז) לשותות בלא אכילה, אֶחָד מְבָרַךְ לְכֻלָּם (ועין לעיל סוף סימן קעד): ו ייין של שתי חביות והכל ממין
 אֶחָד, אם בתוף ארבעים יום לבעירתו שמוהו בשני כלים, (טז) חשיבי בשני מינים ומברכין עליו 'הטוב
 והמטיב', ואם לאחר ארבעים יום חלקוהו אין מברכין עליו, הואיל והכל ממין אֶחָד:

א (א) *אילדה (ב) אשתו (ג) *זכר (ד) מברך (ה) *הטוב והמטיב, יונגם היא צריכה לברך פן: הגה (ד) ואם מתה אשתו (ה) *בלדקה (ו) מברך 'שהחינו', דהא ליכא תשבה לאחריני, וכן אם מת האב קדם שילדתו, היא מברכת 'שהחינו' (פן נראה לי לישב (ג) הרשב"א סימן רמה). *ויש שכתבו שנהגו להקל (ד) (ז) בברכה זו שאינה חובה אלא רשות, ומזה נתפשט שרבים מקלים באלו הברכות: ב (ה) (ח) גמת אביו, מברך (ו) 'דין

18. Mishna Berura
R. Yisroel Meir Kagan
20th c. Radin

א (א) ילדה זכר, ואפילו לא ראה בעצמו (ב) רק שמע בשהיה בעיר אחרת, (ג) וכן כמה שמבאר בסעיף ב: (ד) זכר. מדיסתמו הפוסקים, משמע דאפילו היו לו כמה זכרים, ותאב שילד לו בת כדי שיקים מצות פריה ורביה, אפילו הכי אם נולד בת (א) אין מברך על זה. ומכל מקום נראה לי פשוט דבפעם ראשון כשזוהי אותה מברך ברכת 'שהחינו', דמי גרע ממי שזוהי את חברו לאחר שלשים יום ושמש בראיתו מברך 'שהחינו', גדלקמן בסימן רכה סעיף א: (ג) מברך 'הטוב והמטיב'. 'הטוב' לו, דניחא לה בזכר, וגם טוב לה, שגם לה ניחא קבן זכר, (ד) ואפילו היה להם כבר כמה בנים. ועין בספרי מגדים, דאפילו אם לא ברוח מקף פשעו, גם כן יברך לכלי עלמא, דענין הטובה נמשכת: (ד) ואם מתה אשתו זכר, יש אומרים דהמתבר פליג על זה וסבירא לה דאפילו מתה אשתו בלדקה מברך 'הטוב והמטיב', (ה) וכן סבירא לה גם כן הט"ז לדינא, וטעמו של הט"ז, דמכל מקום יש לה טובה שהשאינה זכר בעולם, עין שם; אבל כמור וקציעה פליג על זה, דברכת 'הטוב והמטיב' נחמן רק על הנאה גשמיית ולא על הנאה רוחנית לבד, וכן בלחם חמדות ובלבש ותיי אדם כלם העתיקו לדינא כהרמ"א: (ה) בלדקה. מלשון זה משמע לכאורה דאם מתה איזה שעות אחר לדקה מברך 'הטוב והמטיב', דמכל מקום ניחא היה לה מקדם שמתה. ועין בבאורי הלכה: (ו) מברך 'שהחינו'. על לכת הנפ, אלא שמתחלה צריך (ז) להקדים לברך 'דין האמת' על מיתתה, דברכת 'דין האמת' היא חובה, גדלעיל בסימן רכב סעיף ג, וברכה זו ד'שהחינו' יש אומרים שאינה אלא

רשות, ובלדקה: (ז) בברכה זו. פרוש. (ח) בברכת 'שהחינו', מפני שהיא רק רשות [שעקר ברכת 'שהחינו' (ט) נחמן על דבר הקא מזמן לזמן כמועדים וכדומה]. ומזה נתפשט שרבים מקלים בכל הברכות כיוצא באלו, אבל אינו נכון, דמאי דאמרי בגמרא שהיא רשות אמרי: ב (ח) מת

פנ. "שהחינו" על לידת בת

שאלה: מדוע מברכים "שהחינו" על בגד חדש ולא על הולדת בת חדשה?

תשובה: הרי כתב ה'משנה ברורה': "פשוט דבפעם ראשונה כשזוהי אותה מברך ברכת 'שהחינו' דמי גרע ממי שזוהי את חברו לאחר שלשים יום ושמה בראייתו דמברך שהחינו" (ש"ע, או"ח רכג סק"ב).

ואולי היתה כוונתך למה לא מברכים "הטוב והמטיב" על בת כמו על בן, שכך נמצא בפירוש בגמרא וב'שולחן ערוך': "ילדה אשתו זכר מברך 'הטוב והמטיב'" (שם א), ואין זה מפני שיש אדם שמתאוה לבן ואין הוא מתאוה לבת, שהרי ה'משנה ברורה' כתב: "דאפילו היו לו כמה זכרים ותאב שתיולד בת כדי שיקיים מצות פריה ורביה, אפילו הכי, אם נולדת בת אין מברך על זה" (שם סק"ב). והסביר שההבדל בין "שהחינו" לבין "הטוב והמטיב", שברכת "שהחינו" היא על שמחת הלב, וזה על בת, וברכת "הטוב והמטיב" היא על התועלת המעשית הגשמית שיש בבן יותר מאשר בבת. ואין הדבר קשור במעלתה הרוחנית. וכך הוא מביא בשם הרשב"א, שלא על כל הנאה מברכים "הטוב והמטיב", ובבן יש תועלת שיהיה משענת ויורש וכדומה. למשל אם יולד בן לבנו או לביתו, או לאוהבו, ודאי האדם שמח, ובכל זאת לא יוכל לברך "הטוב והמטיב", אך יברך על ירידת גשם, ירושה וריבוי יין, למרות שוודאי הולדת נכד חשובה יותר משתיית יין, אך כך הוא הגדר של "הטוב והמטיב" (ביה"ל שם). אך "שהחינו" ודאי מברכים על הולדת בת.

19. Rav Shlomo Aviner
21st c. Beit El

